

Ева Назарук-Стоцька, викладач кафедри теорії та практики перекладу Навчально-наукового інституту іноземних мов ЧНУ імені Богдана Хмельницького, кандидат гуманітарних наук

ELEMENTY HUMORYSTYCZNE W NAUCZANIU JĘZYKA POLSKIEGO OBCOKRAJOWCÓW

Niniejszy artykuł poświęcony jest analizie środków komicznych i ich wykorzystaniu w nauczaniu języka polskiego obcokrajowców, a zwłaszcza studentów z Ukrainy. Nasze rozważania składają się ze wstępu, w którym przedstawiono ich cel – omówienie zastosowania elementów humorystycznych w dydaktyce języka polskiego, oraz ukazano najnowsze badania dotyczące poruszanej przez nas kwestii.

Szczególną uwagę zwrócono na, wprawdzie nie najnowszą, ale wciąż aktualną pracę polskiego badacza, Czesława Matuszewicza pt. Humor, dowcip, wychowanie, w której szczegółowo omówiono interesujące nas kwestie. Pozycja ta stanowi podstawę naszych dalszych rozważań. W dalszej części podjęto próbę krótkiego zdefiniowania takich pojęć, jak komizm, humor i wspólnota śmiechu.

Kolejnym krokiem było przedstawienie rozmaitych środków dydaktycznych i ich elementów humorystycznych w nauczaniu języka polskiego ukraińskich studentów. Omówiono tu wady i zalety poszczególnych typów ćwiczeń a także przytoczono przykłady praktycznego zastosowania środków humorystycznych. Wspomniane środki zostały podzielone na następujące grupy. Pierwszą stanowią środki wizualne (wzrokowe), do których zalicza się rysunki, zdjęcia, historyjki obrazkowe, teksty pisane (oryginalne teksty publicystyczne, czyli felietony i humoreski; żartobliwie «przekręcone» teksty użytkowe; oryginalne teksty literackie; dowcipy i anegdoty; gry słowne; zabawne wierszyki) oraz rozmaite przedmioty (np. piłka). Środki słuchowe to rozmaite nagrania: mowy spontanicznej, mowy samych uczących się, piosenek, polskie przyśpiewki weselne. trzecią grupą są środki audiowizualne, czyli zabawne filmiki i prezentacje.

Ponadto elementy humorystyczne możemy znaleźć też w grach i zabawach dydaktycznych. Wyróżniono tu nową i dającą szerokie możliwości grę Story cubes (kości opowieści), która polega na układaniu historii z pomocą obrazków przedstawionych na dziewięciu sześciennych kostkach.

W podsumowaniu ukazano aktualność prezentowanego przez nas tematu oraz pokrótce przedstawiono korzyści płynące ze stosowania elementów humorystycznych na zajęciach z języka polskiego.

Słowa kluczowe: komizm, humor, śmiech, wspólnota śmiechu, glottodydaktyka, żart, środki dydaktyczne.

Sformułowanie problemu. Celem naszego artykułu jest przeanalizowanie różnych środków humorystycznych i ich znaczenia w nauczaniu języka polskiego. Humor jest istotnym elementem naszej egzystencji. Dzięki humorystycznemu i optymistycznemu postrzeganiu realiów życia możemy łatwiej pokonywać trudności i śmielej podejmować rozmaite wyzwania. Humor odgrywa także istotną rolę w procesie glottodydaktycznym, ułatwia przyswajanie materiału, czyniąc skomplikowane zagadnienia prostszymi i przyjemniejszymi w odbiorze. Ponadto elementy humoru sprzyjają wytworzeniu się przyjemnej atmosfery w grupie i integracji uczniów. Zatem elementy humorystyki warte są zastosowania w dydaktyce języka polskiego jako obcego.

Zacniemy od wyjaśnienia kluczowych pojęć, takich jak komizm, humor i wspólnota śmiechu, niezbędnych do rozumienia dalszej części naszych rozważań.

Wychowanie resocjalizacyjne. Słowo «komizm» pochodzi od greckiego *komikos* – komiczny. Najczęściej to pojęcie definiowane jest jako cecha zdarzeń, sytuacji, osób, wypowiedzi, przedmiotów budzących wesołość i wywołujących reakcję śmiechu, lub też jako właściwość charakterystyczna dla pewnych konfiguracji zjawisk spotykanych w życiu lub przedstawianych przez sztukę, które wywołują u obserwatora (mogącego być jednocześnie uczestnikiem lub sprawcą tychże konfiguracji) reakcję w postaci śmiechu i wesołości. Zastrzeżenie dotyczy tego, iż aby dana sytuacja była uznana za komiczną, to nie mogą jej towarzyszyć silne emocje negatywne: żal, rozpacz, odraza, trwoga [1, s. 417–419; 15; 16].

Łagodną odmianą komizmu jest humor. W starożytności termin «humor» należał do dziedziny medycyny (od łac. humor – wilgoć, ciecz, lub z ang. Humour – nastrój, skłonność) i oznaczał ogólną nazwę czterech płynów krążących w ludzkim organizmie (krew, flegma, żółć i czarna żółć).

Humor to: rodzaj komizmu wyróżniający się rangą intelektualną i emocjonalną. Intelektualne jest w nim coś z zadumy nad życiem, bo dostrzeganie humoru wymaga inteligencji, kultury, a nieraz i wiedzy.

Jednym z kluczowych pojęć naszych rozważań związanych z dyskursem komicznym w świecie przedstawionym utworów jest «wspólnota śmiechu». Termin ten zaczerpnęliśmy z książki Kazimierza Żygulskiego *Wspólnota śmiechu. Studium socjologiczne komizmu*. W owej pracy uczyony analizuje związki socjologii z kategorią komizmu. Podstawową tezą jest to, że komizm stanowi rodzaj więzi społecznej, która rodzi wspólnotę; potrzeba komizmu jest powszechna i stała w każdej ludzkiej zbiorowości. Jest to także jedna z najważniejszych wartości [6, s. 53–84] komizmu. Integracja uczniów niezwykle ułatwia naukę rozmaitych przedmiotów, szczególnie języka obcego. «Wspólnota śmiechu» jest połączona szczególną więzią społeczną, nieraz o charakterze trwałym, a nawet sformalizowanym. Jest to zarazem wspólnota kulturowa podobna do tej, jaką wytwarza język [18].

Wspólny śmiech z czegoś, czego nie lubimy – to porozumienie emocjonalne. Wspólny śmiech z czegoś, czego inni nie rozumieją – to już prawie porozumienie intelektualne. Tylko nas dwoje, troje, czworo śmieje się z czegoś, co innych nie śmieszy ... to już koteria śmiechu [8, s. 14].

W niniejszej pracy przedstawimy rodzaje elementów humorystycznych i sposoby ich wykorzystania w nauczaniu cudzoziemców języka polskiego Miejscu i znaczeniu humoru i komizmu w nauczaniu języków oraz w procesie wychowawczym poświęcono wiele prac. Obecnie dużo mówi się o alternatywnych, niestandardowych metodach nauczania. W książce Adama Kucharskiego pt. *Struktura i treść jako wyznaczniki komizmu tekstów humorystycznych* możemy znaleźć odpowiedzi na pytania jakie treści są zabawne dla ludzi, co najbardziej stymuluje ich do aktywności humorystycznej, wreszcie, czy każdy człowiek w podobny sposób reaguje na bodźce komiczne. W książce Joanny Tomczuk- Wasilewskiej pt. *Psychologia humoru* przedstawione są najważniejsze teorie dotyczące humoru. Badania autorki służą przybliżeniu istoty komizmu oraz człowieka wykorzystującego humor. W książce *Śmieć się i uczyć. 95 sposobów wykorzystania humoru do zwiększenia efektywności nauczania i szkolenia* autorstwa Doni Tamblyn przedstawione zostały rozmaite pomysły i praktyczne rady dotyczące wykorzystywania humoru podczas szkoleń. Mogą one posłużyć za pomoc również przy nauczaniu języków obcych. Kluczową pozycją poświęconą omawianemu przez nas zagadnieniu jest książka Czesława Matuszewicza pt. «Humor, dowcip, wychowanie» Badacz analizuje w niej rozmaite sposoby zastosowania elementów humorystycznych w procesie dydaktyki. Dzieli je na następujące grupy:

Do pierwszej grupy zaliczył elementy humorystyczne wykorzystywane na zasadzie redukcji utrudnień poznawczych, czyli: «poprzez wywołanie przeżycia humoru nauczający zmierza do wyeliminowania czynników utrudniających funkcjonowanie mechanizmów poznawczych ucznia. Nauczyciel nie zabiega przy tych manipulacjach o uatrakcyjnienie treści nauczania, lecz zapewnia jedynie niezbędne warunki przyswojenia tego, co przekazuje nauczając. Zasadę tę możemy więc nazwać zasadą redukcji utrudnień poznawczych techniką humoru» [13, s. 201].

Zaliczają się tu:

– **wstawki humorystyczne** – anegdotki, które są mechanicznym przerywnikiem w procesie przekazywania treści programowych, najczęściej nie mają związku tematycznego z treścią nauczania;

– **pobudzenie uwagi** – zapowiedź lub sygnał przeżycia humoru powoduje ukierunkowanie i koncentrację uwagi. Według słów Czesława Matuszewicza: Pobudzona w

ten sposób uwaga niejako automatycznie utrzymuje się przez dłuższy czas na wyższym poziomie koncentracji, a to niekiedy wystarcza, by przekazać najcenniejszy wątek danego ciągu tematycznego [13, s. 199];

– **zapobieganie znużeniu** – odwoływanie się do przeżyć humoru w sytuacji znużenia, zmęczenia i napięcia wywołanych intensywną długotrwałą pracą umysłową.

Techniki tego typu nie umożliwiają pełnego wykorzystania humoru dla celów nauczania, gdyż przeżycia humoru są oddzielane od nauczanych treści. Jednakże elementy humorystyczne zapisują się w świadomości uczniów jako odrębne wątki (lekcyjne anegdoty) lub są kojarzone z osobą nauczyciela powodując wzrost sympatii do jego osoby. Konsekwencją stosowania humoru niezwiązanego z treściami nauczania jest tu, poza minimalizowaniem zmęczenia i relaksem śródlekcyjnym, fakt, że uczniowie zaczynają interesować się problematyką danej dziedziny wiedzy, innymi słowy: lubić nauczany przedmiot – sympatia do nauczyciela przenosi się na wykładane przezeń treści.

Do drugiej grupy należą elementy humorystyczne wykorzystywane jako czynnik ułatwiający zapamiętywanie materiału. Humor umożliwia «przekroczenie» naturalnych dla danego okresu rozwojowego barier przyswajania treści dzięki wzmacnianiu tychże treści oraz wpływowaniu na psychikę ucznia odpowiednich form przekazu.

Elementy humorystyczne są wykorzystywane także w celu pobudzenia zainteresowań uczących się. Zjawisko zainteresowań – jak pisze Czesław Matuszewicz – jest złożonym fenomenem psychicznym. Wyróżniamy w nim aspekt poznawczy i aspekt uczuciowy. Zarówno czynnik poznawczy, jak i uczuciowy funkcjonują motywacyjnie: zainteresowania motywują ucznia (szerzej: człowieka) do zdobywania wiedzy z dziedziny zainteresowań. Można wśród uczniów wyłaniać specjalistów w danej dziedzinie (w kontekście niniejszej pracy: np. od frazeologizmów, od czasowników, od kultury polskiej, itp.) nadając im żartobliwe przydomki i wielokrotnie wyróżniając jako fachowców [13, s. 215–216].

Według Czesława Matuszewicza dostosowanie jakości i formy żartu czy przeżycia humoru do sytuacji jest podstawowym postulatem z punktu widzenia powodzeń dydaktyczno-wychowawczych i jedną z ważnych umiejętności [13, s. 210].

Inna ważna funkcja elementów humorystycznych w nauczaniu to redukcja lęków uczniowskich. Szkoła jest bowiem środowiskiem wysoce lękotwórczym. Uczniowie obawiają się nauczyciela, boją się (zwłaszcza osoby nieśmiała) prezentować swoją wiedzę, wypowiadać się publicznie przed całą grupą, niepokojem napawają ich także kartkówki, dyktanda, sprawdziany. Stosowanie humoru w celu opanowania lęku wygląda rozmaicie: niektórzy uczyący rozpoczynają lekcję od jakiegoś sformułowania humorystycznego, inni stosują humor jedynie w sytuacjach wyjątkowego napięcia nerwowego. Są też nauczyciele używający humoru jedynie w odniesieniu do wybranych uczniów. Znają oni dobrze swoich uczniów i wiedzą, że jedni są bardziej odporni na szkolny stres, inni mniej – i to właśnie im pomagają redukować napięcie psychiczne. Posługują się żartem, humorem przy odpytywaniu osób nieśmiałych, do nich też adresowane są uwagi rozładowujące lęk. Nauczyciel znając ucznia, jego poczucie humoru, może łatwiej dobrać odpowiadającą właściwości psychiki danej jednostki formę komizmu [13, s. 211].

Z powyższych rozważań wynika, że humor pełni ważną funkcję w nauczaniu. Najważniejszymi pozytywnymi aspektami tej kwestii jest niewątpliwie rozładowanie napięcia i redukcja lęku ucznia przed aktywnym udziałem w lekcji, co z pewnością sprzyja kształtowaniu postawy twórczej, rozwojowi kreatywności uczących się. Warto jednak pamiętać, by elementy humorystyczne stosować z umiarem i w razie potrzeby, tak, by nauczyciel nie stracił kontroli nad prowadzoną lekcją i by nie utracił w oczach uczniów swego autorytetu.

W dalszej części naszych rozważań zajmiemy się analizą rozmaitych rodzajów humoru i sposobów ich wykorzystania w dydaktyce języka polskiego jako obcego z uwzględnieniem różnych sprawności.

W procesie nauczania istotne jest jego urozmaicenie różnymi pomocami dydaktycznymi, które ułatwiają uczącym się zrozumienie i opanowanie poznawanych zagadnień. Do przygotowania poniższej typologii wykorzystany został podrozdział pt. «Pomoce dydaktyczne w nauczaniu Języka polskiego jako obcego» zawarty w książce Anny Dąbrowskiej, Urszuli Dobesz, Małgorzaty Pasieki: *Co warto wiedzieć. Poradnik metodyczny dla nauczycieli języka polskiego jako obcego na Wschodzie*, Warszawa 2010, s. 29–46 [4, s. 29–46].

1. Humorystyczne środki wizualne (wzrokowe)

Powinny być tak dobrane, by treści przez nie przekazywane i aspekt językowy nie kolidowały ze sobą, lecz dopełniały się. Obrazki nie powinny zawierać motywów o charakterze szowinistycznym, ani też niezrozumiałych dla uczących się:

- **rysunki** – powinny być wykonane schematycznie, przedstawiające ideę, jakieś pojęcia a nie szczegółowo wybrany przedmiot. Mogą posłużyć jako stymulacja do mówienia, np. opowiadanie o tym, co przedstawia dany rysunek. Ciekawym zadaniem, zawierającym elementy tradycji i kultury polskiej może być dopasowanie nazw świąt i uroczystości do żartobliwych obrazków (np. zaczerpniętych z serwisu «Demotywatory.pl») przedstawiających dane wydarzenia.

- **zdjęcia** – pochodzące z czasopism, kalendarzy, reklam sklepów, albumów. Stanowią one impuls do mówienia (opis scenki przedstawionej na fotografii lub dopowiadanie ciągu dalszego do ilustracji. Na bardziej zaawansowanym poziomie możemy wykorzystywać fotografie przedstawiające np. polskie absurdy drogowe i prosić uczniów, by wyjaśnili na czym polega ich śmieszność.

- **historyjki obrazkowe** – pomagają przy uczeniu opowiadania oraz przy ćwiczeniu poszczególnych konstrukcji gramatycznych, np. użycie przysłówków następstwa czasowego (potem, następnie, niedługo, po chwili), czasowniki ruchu pogrupowane semantycznie; nauka leksyki; nadają się do pracy podczas lektoratu i na samodzielne zadanie domowe.

- **różne przedmioty** – pokazanie konkretnego desygnatu jest łatwiejsze niż podanie definicji; można też wyjaśnić pewne rozbieżności przy tworzeniu wyrazów pochodnych np. przy częstym tworzeniu zdrobnienia *bratek* od wyrazu *brat* można zademonstrować kwiatek *bratka* i pokazać nieregularność zdrobnienia i w ten sposób uniknąć błędów uczących się. Można też zachęcić uczniów do opowiedzenia/ narysowania zabawnej historyjki, przywołania śmiesznego wspomnienia związanego z danym przedmiotem, np. z piłką.

Do wizualnych środków humorystycznych możemy zaliczyć także TEKSTY PISANE. Warto wykorzystywać teksty oryginalne, tj. pisane z myślą o rodzimych użytkownikach języka a nie o cudzoziemcach. Często lektor musi dostosować tekst do poziomu grupy (skrócić go, uprościć składnię, zastąpić wyrazy trudne łatwiejszymi synonimami):

- **oryginalne teksty publicystyczne** – felietony i humoreski pochodzące z prasy codziennej lub tygodników. Często wykorzystuje się je dodatkowo jako ilustracje użyć pewnych wyrazów, źródło słownictwa na określony temat, wzorzec gatunkowy lub punkt wyjścia do dyskusji albo wypowiedzi pisemnej;

- **żartobliwie «przekręcone» teksty użytkowe** – sprawdzają się jako wzorce gatunkowe, konieczne do przekształcania na poprawne podań, życiorysów (CV), listów motywacyjnych, odwołań itd. Ważne jest staranne dobranie tekstów wzorcowych, by nie zawierały one błędów gramatycznych i nie były zbyt skomplikowane lub nazbyt proste pod względem językowym (wybór językowy uzależnia się od poziomu nauczania), by odnosiły się do typowych sytuacji i kierowane były do instytucji, z którymi uczący się może się w przyszłości zetknąć. Ten typ tekstów poza funkcją relaksacyjną ukazuje pewne realia socjokulturowe, choć «w krzywym zwierciadle»;

- **oryginalne teksty literackie** – należą tu np. fraszki Jana Kochanowskiego, wiersze Juliana Tuwima, opowiadania Joanny Chmielewskiej. Przy ich wyborze należy być bardzo ostrożnym, aby nie zniechęcić uczących się do lektury analizą zbyt trudnego tekstu.

Wykorzystanie tekstów literackich umożliwia nauczanie języka (gramatyki i leksyki oraz pragmatyki) oraz kultury (zapoznajawanie się z polską twórczością literacką). Tekstami literackimi sprawdzającymi się w nauczaniu cudzoziemców mogą być zarówno wiersze, jak i utwory prozatorskie;

– **dowcipy** – celowy przejaw komizmu utrwalony najczęściej w formie językowej, która jest bądź przekąźnikiem treści komicznej, bądź też samoistnym źródłem komicznych efektów. Dowcip jest popisem intelektualnej inwencji twórcy i wymaga analogicznych dyspozycji ze strony odbiorcy. Podstawą dowcipu jest wielopłaszczyznowość semantyczna, gra sensu i bezsensu, równoczesność lub następstwo znaczeń rozmaitych lub wzajemnie się wykluczających. Tworzy on zazwyczaj spójną i wyodrębnioną konstrukcję słowną, często zorganizowaną w wyraziste układy stylistyczne, takie jak paralelizm, antyteza czy pointa. Dowcipy z reguły dotyczą tematów zakazanych, czerpiąc swą atrakcyjność z przełamania tabu obyczajowego, politycznego, narodowego lub środowiskowego [9, s. 104, 239]. Ten rodzaj humoru może być wykorzystywany zarówno do przedstawienia realiów kulturowych i socjokulturowych, jak i do ćwiczenia konstrukcji gramatycznych, składniowych, itp. Ze względu na specyfikę dowcipu, którego celem jest zaskoczenie, a niekiedy zakłopotanie słuchacza w procesie nauczania należy unikać stosowania dowcipów obrażających pewne nacje (np. seria kawałów o Polaku, Rusku i Niemcu ukazująca wyższość Polaków) oraz stereotypowo przedstawiających religie i rolę kobiety w społeczeństwie;

– **anegdoty** – krótkie opowiadania o charakterystycznym z jakiegoś powodu lub komicznym zdarzeniu przedstawiające epizod z życia znanej postaci współczesnej lub historycznej; gatunek prozy narracyjnej żyjący zarówno w literaturze pisanej, jak i ustnej, wykształconej i ludowej. Anegdoty można wykorzystać jako urozmaicenie zajęć, mogą one też stanowić ilustrację wybranych zagadnień gramatycznych (np. odmiany czasowników). Ponadto stosowanie tego rodzaju humoru na lekcjach literatury polskiej, przy omawianiu sławnych Polaków przybliży studentom te postaci, zaciekawia i skłania do bliższego przyjrzenia się na pozór nudnemu zagadnieniu.

– **gry słowne** – wykorzystywanie brzmieniowego podobieństwa między słowami do uwydatniania ich znaczeniowej wartości lub wielowartościowości, wzajemnej obcości lub spajających je więzów pokrewieństwa, analogii czy kontrastu [9, s. 184]. Przykład wykorzystania tego rodzaju humoru możemy znaleźć w książce Marka Szurawskiego pt. *Trening interaktywny. Pamięć*, Łódź 2009 [17] przekształcanie par frazeologicznych np. *kłapnął zębami* – *zębnął kłapami*, *ciepły prysznic* – *pryszły ciepnic* przez zabawne, zaskakujące rozwiązania ułatwia zapamiętywanie materiału. Autor proponuje także harcerską zabawę w szyfrowanie mowy polegającą na dzieleniu słów na sylaby i dodawaniu do każdej przyrostka ka- np. *Kaczy kajuz kau kamiesz kamó kawić kapo kapol kasku?*

– **zabawne wierszyki** – stosowane jako jedna z mnemotechnik czyli metod ułatwiających zapamiętanie danego zagadnienia. Przykładem mogą tu być wierszyki zawarte w książce Józefa i Anny Częścików *Gramatyka, co z głowy nie umyka*, Gdańsk 2006. Bogata ilustracja omawianego materiału krótkimi żartobliwymi rymowankami, np. *Niech nikt za to spójnika nie laja, że sam nic nie znaczy, tylko spaja* [3, s. 69] przybliży uczniom skomplikowane kwestie gramatyczne. Warto zachęcać uczących się, by sami układali własne rymy, gdyż w ten sposób skojarzą dane zagadnienie nie tylko z wesołym rymem, lecz także z własnym procesem twórczym.

2. Środki słuchowe (audialne):

– **nagrania mowy spontanicznej** są najlepsze do ćwiczeń; warto samemu nagrywać np. wypowiedzi radiowe i opracowywać je dydaktycznie. Interesującym materiałem są nagrania z cyklu *Dzieci wiedzą lepiej*. Można je wykorzystywać jako element relaksacyjny (ukazanie specyfiki mowy dziecięcej) lub do ćwiczeń przekształcania przekręconych przez dzieci zwrotów i wyrażeń, użytych w niewłaściwym kontekście w «dorosły» tekst;

– **nagrania piosenek** dobranych ze względu na problem gramatyczny czy leksykalny, czasem ze względu na fonetykę; ćwiczenia musi układać sam lektor. Można je wykorzystywać do kształtowania sprawności rozumienia ze słuchu np. rysowanie żartobliwego portretu (karykatury) dziewczyny do piosenki zespołu Czerwone Gitary pt. *Co za dziewczyna*;

– **polskie przyśpiewki weselne**, przy okazji można zwrócić uwagę na polskie tradycje weselne. Przeznaczone są raczej dla bardziej zaawansowanych słuchaczy ze względu na specyfikę języka. Można poprosić uczących się, by powiedzieli o jakim obrzędzie jest mowa w piosence, wymienili (narysowali, opisali) ukazane w niej osoby;

– **nagrywanie mowy samych uczących się**; jest to korzystne dla nich samych ponieważ mają szansę usłyszeć, jak słyszą ich inni. Poprawia to motywację do doskonalenia wymowy. Muszą się jednak zgodzić sami zainteresowani. Studenci mogą nagrywać odczytywane przez siebie dowcipy lub samodzielnie tworzone zabawne historyjki.

3. Środki audiowizualne

Kolejnym ważnym elementem wykorzystującym wstawki humorystyczne są środki audiowizualne. Korzystanie z tego rodzaju humoru angażuje zarówno zmysł wzroku, jak i słuchu, co sprawia, że odbiór treści komicznych jest łatwiejszy niż w przypadku samego słuchania. Zalicza się tu:

– **zabawne prezentacje** (stworzone samodzielnie lub ze stron internetowych, takich jak Adonai.pl, prezentacje.org) – ilustrują zabawne zjawiska i polskie realia. Dobrze, jeśli są wzbogacone podkładem muzycznym. Przy korzystaniu z gotowych prezentacji warto sprawdzić, czy nie zawierają one błędów oraz czy poruszane w nich treści nie uległy dezaktualizacji. Tego typu pomoc naukowa może być wykorzystana w grupach średnio zaawansowanych oraz zaawansowanych przy omawianiu tematu kulturowego «Absurdy PRL»;

– **humorystyczne filmiki i skecze kabaretowe** – w przypadku wykorzystania tego typu nagrań, np. filmiki z serii *Abstrahuje.tv*, *kisiel*, kabaret *Ani Mru Mru*, *Kabaret Moralnego Niepokoju*. Wykorzystując ten nośnik humoru do celów dydaktycznych lektor powinien najpierw sam koniecznie go obejrzeć, wypisać słowa kluczowe, ważne wyrażenia i zwroty. Konieczne jest także objaśnienie kontekstu historycznego lub kulturowego filmiku, zwłaszcza przy skeczach kabaretowych;

– **filmiki z konkursów weselnych**, skeczów studniówkowych są ciekawym elementem socjokulturowym ukazującym specyfikę polskiego świętowania, tradycji i obyczajów. **Uwaga!**: w przypadku takich wydarzeń, jak studniówka lepiej korzystać z nagrań parodiujących ogólne wartości szkolne (lekcja, przerwa) lub przedstawiających zdolności artystyczne uczniów (np. balet tańczony przez chłopców z technikum budowlanego: <https://www.youtube.com/watch?v=T7MR3VSk13w>) a nie parodii konkretnych nauczycieli znanych jedynie wąskiemu gronu uczniów danej szkoły, gdyż te będą niezrozumiałe dla słuchaczy. Przy filmikach z youtube należy też zwracać uwagę na słownictwo, jakim posługują się ich autorzy – wiele z nich mimo interesującego materiału socjokulturowego zawiera wyrażenia wulgarne, obsceniczne, obrażające pewne nacje lub grupy społeczne. Takie filmiki należy pomijać. Dopiero wówczas pokaz filmu będzie także nauką leksyki i elementów kultury;

– **komedie** - w przypadku wykorzystania komedii do celów dydaktycznych lektor powinien najpierw sam koniecznie go obejrzeć, wypisać słowa kluczowe, ważne wyrażenia i zwroty. Konieczne jest także objaśnienie kontekstu historycznego lub kulturowego filmu. Dopiero wówczas pokaz filmu będzie także nauką leksyki i elementów kultury. Istotne jest także, by elementy humorystyczne (obraz, język) w komediach nie był zbyt trudne do uchwycenia przez oglądających.

4. Gry i zabawy dydaktyczne

Ich wprowadzenie wiąże się z partnerskim traktowaniem uczniów przez lektora, który jest raczej lepiej wiedzającym kolegą niż wszechwiedzącym mędrcom. Zakłada, że emocje są

równie ważne w uczeniu się, jak podejście intelektualne, poznawcze. Dobre rezultaty osiąga się przez łączenie nauki z zabawą.

Zabawy tematyczne mają zwykle charakter czynnościowy, angażują nie tylko mówienie, ale też ruch, który zwykle ułatwia rozumienie nowo wprowadzanych wyrazów czy form gramatycznych.

Gry dydaktyczne rozwijają umiejętność rozumienia wynikającą z analizy sytuacji, prowokują do rozumienia innych osób oraz do przekazywania własnych przemyśleń, emocji i uczuć; wnoszą element rywalizacji, który dopinguje do zwiększonego wysiłku. Ciekawą propozycję dydaktyczną służącą doskonaleniu sprawności mówienia stanowi seria kostek edukacyjnych *Story cubes Kości opowieści* (do nabycia m.in. w polskich salonach prasowych Empik oraz na stronie internetowej: <http://www.storycubes.pl/>). Gra polega na tworzeniu opowiadania na podstawie dziewięciu kostek z różnymi obrazkami, jak pisze producent na stronie internetowej: «Rzuć wszystkimi dziewięcioma kostkami. Rozpocznij swoje opowiadanie od «Dawno, dawno temu» lub jeśli wolisz «Pewnego razu». Następnie opowiedz historię w oparciu o dziewięć obrazów, które wypadły na kostkach. Zaczynaj od dowolnego z nich, najlepiej od tego, który jako pierwszy przykuł twoją uwagę. Nie ma złych odpowiedzi, jedyne co cię ogranicza, to twoja własna wyobraźnia. Obudź ją w sobie i daj się jej ponieść, a fantastyczne opowieści same zrodzą się w twojej głowie!» [24]. Studenci chętnie tworzą historie, w których wielokrotnie pojawiają się żarty i gry słów.

Wynik. Z powyższych rozważań wynika, że warto stosować elementy humorystyczne na lekcjach języka polskiego jako obcego, gdyż sprzyja to rozwojowi twórczego podejścia do nauki, szukaniu przez studentów nietypowych i ciekawych interpretacji rozmaitych zjawisk a także, dzięki wykorzystaniu śmiechu, lepszemu zapamiętywaniu trudnych wyrazów i zagadnień gramatycznych. Ponadto humor w glottodydaktyce sprzyja także rozwojowi kompetencji socjokulturowej, gdyż studenci mają okazję porównać, co śmieszy Polaków, a co mieszkańców ich krajów. Niektóre zadania z wykorzystaniem humoru wymagają też szerszego objaśnienia kontekstu (np. część artystyczna studniówki, filmiki typu «oczekiwanie a rzeczywistość»), co pobudza zainteresowanie przedmiotem i sprzyja indywidualnym poszukiwaniom rozmaitych ciekawostek.

Bibliografia

1. J. Bachórz, A. Kowalczykova: Słownik literatury polskiej XIX wieku, Wrocław - Warszawa- Kraków 1991.
2. Bergson H., Śmiech. Esej o komizmie, przeł. S. Cichowicz, Warszawa 1993.
3. Częścik J i A., Gramatyka, co z głowy nie umyka, Gdańsk 2006.
4. Dąbrowska A., Dobesz U., Pasięka M., Co warto wiedzieć. Poradnik metodyczny dla nauczycieli języka polskiego jako obcego na Wschodzie, Warszawa 2010.
5. Dziemidok B., O komizmie, Warszawa 1967.
6. Garczyński S., Anatomia komizmu, Poznań 1989.
7. Garczyński S., Gafy. Komizm mimowolny, Warszawa 1986.
8. Garczyński S., Śmiechu naszego powszedniego, Warszawa 1981.
9. Głowiński M. (red.): Ironia, Wyd. Słowo – obraz – terytoria, Gdańsk 2002.
10. Kleiner J., Studia z zakresu teorii literatury, Lublin 1961.
11. Krzyżanowski J. Komizm w literaturze. [w:] Studia z dziejów literatury polskiej. Warszawa 1949.
12. Kucharski A., Struktura i treść jako wyznaczniki tekstów humorystycznych, Lublin 2009.
13. Matuszewicz Cz., *Humor, dowcip, wychowanie. Analiza psychospołeczna*, Warszawa 1976.
14. Pirecki K., Humor w wychowaniu, Warszawa 2000.
15. J. Sławiński (red.) Słownik terminów literackich, Wrocław-Warszawa- Kraków- Gdańsk- Łódź 1988;
16. Szczęsna E. (red.), *Słownik terminów i pojęć kultury*, Warszawa 2004.
17. Szurawski M., *Pamięć. Trening interaktywny*, Łódź 2009.
18. Żygulski K., *Wspólnota śmiechu. Studium socjologiczne komizmu*, Warszawa 1985.

Strony internetowe

19. www.jeja.pl (dostęp: 26 czerwca 2014r.)
20. <http://www.superpolonia.info/> (dostęp: 26 czerwca 2014r.)

21. www.demotywatory.pl (dostęp: 26 czerwca 2014r.)
22. <http://otocoznaczy.tumblr.com> (dostęp: 26 czerwca 2014r.)
23. <http://adonai.pl/> (dostęp: 26 czerwca 2014r.)
24. <http://www.storycubes.pl/ogrze.php> [dostęp z dnia 21.09.2015]

References

1. Bahuzh, Yo. & Kovalchikova, A. (1991). Dictionary of the polish literature H_H age, Vroclav, Warsaw, Crakow (in Polish)
2. Bergson, H. (1993). The Laughter. Esse about comedy, translation S. Cihovich, Warsaw (in Polish)
3. Chenszik, Y. & A. (2006). Grammatics that does not run away from head, Gdanisk (in Polish)
4. Dombrowska, A., Dobesh, U. & Paseka, M. (2010). That cost(stand)s to know. Methodical reference book for teachers of the polish language as foreign in the east, Warsaw (in Polish)
5. Dzemidok, B. (1967). About comedy, Warsaw (in Polish)
6. Garchinski, S. (1989). Anatomy of the comedy, Poznan (in Polish)
7. Garchinski, S. (1986). The Misses. Neproizvolinyy comedy, Warsaw (in Polish)
8. Garchinski, S. (1981). Laughter our sheer, Warsaw (in Polish)
9. Glovinski, M. (2002). Irony, Gdanisk (in Polish)
10. Klayner, H. (1961). Studies in the field of theories of the literature, Lyublin (in Polish)
11. Kgiganovski, H. (1949). Comedy in literature, Studies from history of the polish literature, Warsaw (in Polish)
12. Kuharski, A. (2009). Structure and sense as factors humorous text, Lyublin (in Polish)
13. Matusevich, Ch. (1976). The Humour, fun, education. Psihosociality analysis, Warsaw (in Polish)
14. Pirezski, K. (2000). Humour in education, Warsaw (in Polish)
15. Slavinaki, H. (red.) (1988). Dictionary literary term, Vroclav - Warsaw - Crakow - Gdanisk - Lodz. (in Polish)
16. Zhensna, E. (red.) (2004). Dictionary term and notion of the culture, Warsaw (in Polish)
17. Shuravski, M. (2009). The Memory. Interaktivnaya drill, Lodzi (in Polish)
18. Gigulski, K. (1985). The Community of the laughter. Sociological study of the comedy, Warsaw (in Polish)

Internet pages

19. www.jeja.pl (dostęp: 26 czerwca 2014r.)
20. <http://www.superpolonia.info/> (dostęp: 26 czerwca 2014r.)
21. www.demotywatory.pl (dostęp: 26 czerwca 2014r.)
22. <http://otocoznaczy.tumblr.com> (dostęp: 26 czerwca 2014r.)
23. <http://adonai.pl/> (dostęp: 26 czerwca 2014r.)
24. <http://www.storycubes.pl/ogrze.php> [dostęp z dnia 21.09.2015]

*Одержано редакцією 21.09.2015
Прийнято до публікації 25.09.2015*

Abstract. Nazaruk-Stocika Eva. Humorous elements in education of Polish language as a foreing language.

Introduction. Our article is dedicated to the analysis of the comic facilities and their use in education of Polish language, particularly for student from Ukraine. It consists of introduction, in which short story about purpose of the studies is told. The following was an attempt of the explanation of such term, as «comedy», «humour» and «community of the laughter». For our studies we have taken the thesis that comedy is a notion best to humour. Also important element there is analysis of function, which humorous elements execute in education and didactics.

We have too presented the varied didactic facilities and their humorous elements in education of Polish language for Ukrainian student. We have shown here advantage of the separate types of the exercises, as well as have cited an instance practical use a humorous facilities. Above specified facility we have separated (using typology from book Anny Dombrovskoy, Urshuli Dobesh and Malgozhaty Apiaries. The Methodical reference book for teachers of the polish language as a foreign in the east. Anna Dubrowska, Urszula Dobesz, Malgorzata Pasięka: Co warto wiedzie?. Poradnik metodyczny dla nauczycieli jzyka polskiego jako obcego na Wschodzie) on the following groups: visual of the facility that is to say pictures, photographies, comices, texts (the humorous or satirical articles, humoresques, travesties, funs, anecdotes, plays of the words, amusing verse); auditory (audio records speech pupils, songs, wedding canto); audio-visual (the amusing films and presentations). The humorous elements we can also find in didactic play.

Purpose. To analyse varied comic element and its use in polish glottodidactics.

Methods. Benchmark analysis is used.

Results. On the base of our studies we have proved that the use of humorous elements are very useful for students. It helps them to understand better the complex grammatical and lexical questions. In teaching of foreign languages, including Polish, it is important when the process of teaching is not boring and monotonous. The communication method of the education main accent puts on development speech. That quicker begin to communicate on foreign language, necessary overcome its diffidence. The laughter allows us to be more liberating, bold and resolute. Due to amusing association we can easier remember the complex aspects of the grammaticism and lexicon. The knowledge interesting mnemotechnology does our training more pleasing and interesting. Exactly, such role plays humorous elements in didactics of foreign languages.

Originality. Novelty of our studies consists in presentation of varied way to use the humor in education of Ukrainian student of Polish language. Here on base practical occupation, called on by author during teaching practical persons in Hollow (the Centre of the Language and cultures polish for polonium and foreigner, city Lyublin, Poland) and work in Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy, is proved that humorous elements relieve the study of the polish language, help easier to remember grammatical and lexical difficulties. It is offered critical approach to humorous exercises; it is specified its advantage and some precautions, which can appear under ignore some sociocultural nuance. It here also is for the first time shown advantage interesting and universal play (possible its use in didactics of the polish language not only, but also other foreign languages) – a cubes tale Story (Story Cubes), which help student to write interesting and funny histories, hereunder promoting development spoken speech.

Conclusion. This problem is very actual for study since modern glottodidactic needs for alternative interesting method of education, which included study of the language many-sided fetter, including the means of humor.

Key words: *humor, laughter, community of the laughter, glottodidactics, the humor, scholastic allowances.*

УДК 378.147:364:616-058

Пакушина Л. З., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри анатомії, фізіології та фізичної
реабілітації Черкаського національного
університету імені Богдана Хмельницького

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ДО НАДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОСЛУГИ ПАЛІАТИВНОГО ДОГЛЯДУ

Розглянуто проблему підготовки майбутніх соціальних працівників в умовах вищого навчального закладу до здійснення паліативного догляду за невиліковними хворими та надання відповідної підтримки членам їхніх родини. Підкреслено, що одним із важливих завдань професійної підготовки майбутніх соціальних працівників на сучасному етапі розвитку українського суспільства є належна організація навчання студентів із питань паліативної та хоспісної допомоги. Представлено можливості такого навчання в межах дисципліни під назвою «Соціально-медичний патронаж».

Ключові слова: *паліативна допомога, хоспіс, соціальна послуга паліативного догляду, інкурабельний хворий, патронаж, соціально-медичний патронаж, соціально-медична робота.*

Постановка проблеми. Нині проблема паліативної допомоги пацієнтам із важкими невиліковними хворобами та обмеженим строком (прогнозом) життя набуває в Україні все більшої актуальності та соціального значення. Згідно Порядку надання паліативної допомоги, що затверджений наказом за № 41 Міністерства охорони здоров'я України від 21.01.2013 р. і зареєстрованого в Міністерстві юстиції України за